

ÇEVRE SORUNLARININ ÖNLENMESİNDE VERGİ POLİTİKASI*

*Cuma ÇATALOLUK***

ÖZET

Son çeyrek yüzyılda artan çevre sorunlarına karşı durabilmek amacıyla değişik çözüm önerileri geliştirilmiştir. Bunlardan en önemli ve etkili olabilecek alternatif çözüm önerileri arasında hiç kuşkusuz mali ve ekonomik araçlar yer almaktadır. Bu soruna yönelik geliştirilen ve önerilen mali araçlar arasında, vergi düzenlemeleri tüm dünyada bilinen ve geliştirilen adıyla ekolojik çevre vergileridir. Makalede küresel anlamda tüm dünyayı tehdit eden ve olumsuz dışsallıkların tüm dünyaya saçıldığı çevre sorunlarına karşı, öncelikle olumsuz dışsallıklara sebep olanların katlanacağı birdüzenlemeye ihtiyaç duyulmaktadır.

Kirletenin ödeyeceği ekolojik vergi anlayışı artık gelişmiş dünyada uygulanmaya başlanmıştır. Gelişen uluslararası çevre bilinci ve bu yöndeki uluslararası çevre kuruluşların da etkinliği sayesinde başta gelişmiş ülkeler olmak üzere çevreye olumsuz dışsallıklara sebep olmuş diğer tüm ülkeler, daha sağlıklı bir çevreye yönelik önlem almaya zorlanmış ve önemli bir oranda da bunda başarılı olunmuştur. Bu amaca yönelik olarak gelişmiş ülkeler çevrenin korunmasına yönelik uluslararası angajmana girerek, Kyoto sözleşmesi çerçevesince çevre koruma tedbirlerini kabul etmeye başlamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Ekolojik Vergiler, Çevre Kirliliği

Jel Sınıflandırması: H2,H3,H4,H7

TAX POLICY FOR THE PREVENTION OF ENVIRONMENTAL

ABSTRACT

In the last quarter century in order to stand against the increasing environmental problems different solutions have been developed. They may be the most important and influential among alternative solutions are undoubtedly financial and economic instruments. Developed and proposed for this problem of the financial instruments, tax regulations and improved by the name known all over the world are ecological environment tax. Article in a global sense of the whole world threatening and negative externalities to environmental challenges is scattered all over the world, primarily causing negative externalities will endure an arrangement is needed.

*Bu makale Crosscheck sistemi tarafından taranmış ve bu sistem sonuçlarına göre orijinal bir makale olduğu tespit edilmiştir.

** Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi İİBF Maliye Bölümü, El-mek: cataloluk@deu.edu.tr

Understanding of the ecological tax the polluter pay has been implemented in the developed world now. Developing international environmental awareness and in this respect international environmental organizations activity thanks to the particularly developed countries, including the negative environmental externalities caused all other countries, a healthier environment for taking measures forced and a significant proportion in this one has been successful. For this purpose, the developed countries to protect the environment by entering the international engagement, environmental protection measures in the framework of the Kyoto agreement have begun to accept.

Key Words: Environment, Ecotax, Pollution Of The Environment

Jel Classification: H2,H3,H4,H7

1. Giriş

Artık ne pahasına olursa olsun sanayileşme ve istihdam yaratmaya yönelik iktisat politikalarını hayata geçirme anlayışına son verilmiştir. Elbette bu durum daha ziyade gelişmiş ülkeler için geçerlidir. Bu tür politikalara gelişmemiş ülkeleri de yönlendirme çabaları son dönemde önemli olmaktadır. Geri kalmış ülkeleri, gelişmiş sanayi ülkelerinin çöplüğü olmaktan kurtarmaya yönelik çabalar son dönemde artma eğilimine girmiştir. Yine iktisaden yoksul ülkeleri, gelişmiş ülkelerin olumsuz atıklarından korumaya yönelik girişimler yine bu ülkelerde kurulmuş olan gönüllü sivil kuruluşlardan gelmektedir. Günümüzün gelişmişlik ölçütleri arasına çevreye verilen önem ve gösterilen duyarlılıkta girmiştir. Klasik iktisadi gelişmişlik ölçütleri artık gelişme kriteri olarak tek başına yetmemektedir. Toplamlar sağlıklı bir ortamda yaşamının ancak çevre ile mümkün olduğuna inanmaktadırlar.

İnsanların, diğer canlıların ve varlıkların içerisinde birbirleriyle uyumlu beraberliklerinin sağlanması ancak bazı politika kararlarının kararlılıkla uygulanmasına bağlıdır. Bunu da gerçekleştirecek olan yine insan faktörüdür. Diğer canlılardan farklı olarak, insanın tek başına çevreye zarar verebilecek ve onu kendi özel çıkarı, fakat toplum ve diğer canlılar aleyhine kullanacak karakter taşıması nedeniyle dikkatli olmayı ve sıkı düzenleme ve kontrole tabi tutulmasını gerektirmektedir. Elbette çevre sorunlarını önlemede tek tek bireylere görevler düştüğü gibi, öncelikle devlete görevler düşmektedir. Devlet, çevre ve ekonomik gelişme (sanayileşme) arasında bir tercihe zorlanmamalıdır. Devlet, çevre mi ve sanayi mi konusunda tereddüde düşmesine yer vermeyecek düzenlemelere girişmelidir. Devletin bu hususta alacağı kararlar ve yapacağı düzenlemeler çok farklı olabilmekle beraber, burada yalnızca mali düzenlemelerden olan, vergi politikaları üzerinde durulacaktır.

2.Çevre Kirliliğinin Önlenmesine Yönelik Yaklaşımlar Ve Ekolojik Vergi Anlayışı

Yer yüzünün karşı karşıya bulunduğu çevre sorunlarının küresel boyutu insanlığın en büyük ortak endişesidir. 20. Yüzyılda ortaya çıkan ve 21. yüzyılda da devam eden çevre sorunları küresel ölçekte: iklim değişikliği, sınır aşan su ve hava kirliliği, kimyasal kazalar, tehlikeli atıkların taşınması gibi sorunlar (Baykal, 2008: 4). Yönetimler için vergi yükünün, üretim faaliyetleri üzerinden kirlitici maddeler üzerine kaydırılması son dönemlerde önemli bir uygulama olarak ortaya çıkmaktadır. Bu yöndeki eğilim,vergileri, hükümetler için yalnızca önemli bir gelir elde etme yolu olmaktan çıkarmakta, aynı zamanda vergilendirme yolu ile bazı ekonomik faaliyetleri caydırma veya frenleme amacına yönelik olarak kullanılabilmesini sağlamaktadır (Çalışkan,1999:100).Vergiler üretim faaliyetleri üzerine salındığı zaman ekonomiye ilave yükler

getirirken, kirlilik üzerine salınacak olan bir vergi bu kirliliği kontrol altına alınmasına yardım edebilecektir (Duran,2010:135).

Vergi yükünü ekonominin faydalı ürünlerinden istenmeyen yan ürünler üzerine kaydıran alternatif vergiler, birçok yazar tarafından dile getirilmiştir. Ekolojik vergi reformları, hem ekonominin belli kısımları üzerindeki vergi yükünün hafifletilmesi hem de ekonominin çevre üzerindeki yükünün hafifletilmesi potansiyeline sahip bulunmaktadır (Çetinkaya, 2011:101). Bu gibi bir vergi değişiminin potansiyel faydalarına bakıldığında halen geçerli vergisel yapıya alternatif olarak bu tür bir vergilemeye gidilmesi, yani vergi yüklerinin ekonomik mallardan, ekonomik ve çevresel zararlar üzerine doğru kaydırılarak uygulanmasında, çevre kirliliği ve sorunlarını çözmeye önemli bir noktaya ulaşılabilir (Schramm,2001). Ekolojik vergi uygulamaları, kirliliği azaltma, kirlilik kontrolünün maliyet etkinliğini sağlamada başarılı olunmasını getirecektir (Yaylı, Çelik,2011,371).

2.1.Piyasa Ekonomisi Çözümleri

Piyasa Ekonomisi Çözümlerini benimseyenler; piyasanın, bu sorunu ortadan kaldırmak için dışardan herhangi bir müdahaleye gerek duymayacağına ve piyasanın kendiliğinden bir çözüm üreteceği fikrine inanmaktadırlar. Bu görüşün temsilcileri ise Choase, Kaldor-Hicks ve Scitovsky olarak belirmektedir.

2.1.1. Coase Yaklaşımı

Negatif dışsallıkların içselleştirilmesinde devletin herhangi bir müdahalesine ihtiyaç duyulmadan taraflar arasında karşılıklı anlaşma yoluyla konu çözümlenebilir. 1991 yılında iktisat alanında Nobel ödülü alan Amerikalı ekonomist Ronald H. Coase'nin öne çıkardığı bu öneri; mülkiyet haklarının olduğu dışsal ekonomilerde taraflardan birisi diğerinin zararını karşılaması esasına dayanmaktadır. Coase teorisine göre devletin herhangi bir müdahalede bulunmasına gerek yoktur. Tarafların anlaşması için işlem maliyetlerinin düşük tutulması ve mülkiyet haklarının iyi tanımlanması gerekmektedir (Öz, 2012: 7). Coase yaklaşımında ortaya çıkan zararın karşılanması sosyal faydayı optimuma ulaştırıp böylece ekonomik etkinlik gerçekleşmiş olur. Coase, eğer dışsallık tarafların mülkiyetinde olan alanla sınırlı ise, devletin müdahalesine gerek yoktur ve dışsallıkla ilgili sorunlar taraflarca çözümlenebilir. Coase çevreden doğan dışsallıkları, karşılıklı dışsallıklar olarak düşünmektedir. Eğer mülkiyet hakları açık bir şekilde belirlenmiş ve uygulanabilir ise bütün ekonomik birimler olası durumlar hakkında tam bilgi sahibi olacak ve işlem maliyetleri de düşecektir. Böyle bir durumda devletin müdahale ederek dışsallıkları düzeltmesine ihtiyaç yoktur. Zira ekonomik kesimler kendi aralarında yapacakları pazarlık sonucunda Pareto optimal kaynak dağılımına ulaşacaklardır (Ertürk, 2009: 233). Tüm bu gerekçelerle Coase, pratikte çevre kirliliğinden zarar görenlerin kirliliğe neden olanlara bedel ödemesi, üretim araçlarının mülkiyetini elinde bulunduranların çevresel kaynakların mülkiyetine sahip olması anlamına gelmektedir. Bu anlayış, dışsallık ortaya çıktığında dışsallığa maruz kalan tarafların bir araya gelerek, dışsallığı içselleştirebilmek için bir düzenleme yapabileceklerini ve sonuç olarak etkin bir çözüme kavuşacaklarına inanmaktadır (Özer, 2003: 25).

2.1.2 Kaldor-Hicks Yaklaşımı

Bu görüş sosyal refah düzeyindeki artış ve azalışları açıklamak için, İngiliz iktisatçı Nicholas Kaldor tarafından ortaya atılmıştır. Daha sonra Kaldor'un bu görüşü John Hicks tarafından geliştirilmiştir. Literatürde "tazmin ilkesi" olarak da bilinir. Bu anlayışa göre üretim faaliyetleri sırasında negatif dışsal ekonomilerin olduğu bir durumda, dışsal maliyetin sorumlusu olan aktör, bu faaliyetlerden zarar görene denkleştirici miktar olarak, üretim faaliyeti sonucu elde ettiği dışsal yararı karşılık olarak ödemesi gerekmektedir. Bu yaklaşım ancak az sayıda zarara uğrayanın olduğu bir piyasada geçerli olabilecektir (Duran, 2010: 27).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/8 Summer 2014

2.1.3. Scitovsky Yaklaşımı

Bu görüşte Tibor Scitovsky tarafından ileri sürülmüştür. Pazarlık ölçütü olarak bilinir. Bu anlayışa göre, herhangi bir üretim veya tüketim faaliyetinde bulunan bir kesim bu faaliyeti sonucu bir başka kesime maliyet yüklüyorsa, dışsal maliyete maruz kalan kesim buna neden olan kesime söz konusu faaliyetini sınırlaması için pazarlığa girişmelidir. Bu yaklaşımın geçerli olabilmesi için, pazarlık işlem maliyetinin, pazarlıktan beklenen net faydayı aşmaması gerekmektedir. Scitovsky, toplumda refah artışı olabilmesi için, politika sonucu avantajlı duruma geçen tarafların kazançları, kaybeden tarafların zararlarından daha büyük olmalıdır (Duran, 2010: 28).

2.2. Kamu Ekonomisi Çözümleri

Taraflar arasında herhangi bir anlaşmanın söz konusu olamadığı durumlarda, özellikle tarafların çok sayıda olduğu durumlarda, negatif dışsallıkların içselleştirilmesinde piyasa çözümlerinin yetersiz kaldığı durumlarda kamusal çözümlere ihtiyaç açığa çıkmaktadır. Kamu ekonomisi anlayışı içerisinde Pigovian, Pareto ve Plott yaklaşımları ele alınacaktır.

2.2.1. Pigovian Yaklaşımı

Çevre vergilerinin uygulanmasında 1920'lerde Arthur C.Pigou, kirlilik konusunda vergi konulması gerektiğinden söz etmektedir. Kirletenlerin verdikleri zararları ödemeleri gerektiğine dair düşünceleri dillendirmiştir (Jamali,2007:120). Ona göre kirlilik artışı, sağlık ile mülkiyet ve çevre maliyetleri de dahil olmak üzere, başkalarına yükledikleri kirlenmenin ekonomik maliyetini ödemelerinin istenmesi, onları, kendi kirleticilerini azaltmaya yöneltecek davranışlara sevk edecektir. Bu yönlendirme kirleticilerin, kirlenmenin nasıl kontrol edileceğiyle ilgili karar alırken maksimum esnekliğe ulaşmalarına izin verecektir. Sonuç olarak bazen bu yaklaşım, diğer bazı kirlilik kontrolü politikalarından daha da maliyet – etkin olmaktadır (Çalışkan, 1999: 102).

2.2.2. Pareto Yaklaşımı

Pareto, en az bir kişinin gelir durumunu kötüleştirmeden, toplumdaki diğer bireylerin durumunun iyileştirilemediği, optimum gelir dağılımını ifade eder. Bu anlayışta bir başka ifade ile bir bireyin refahı azalmadan diğerininkini artırmak mümkün değilse, toplam iktisadi refah maksimumdur. Bu duruma Pareto optimumu denilmektedir. Eğer bir kişinin geliri diğer bireylerin geliri kötüleştirilemeden iyileştirilebiliyorsa henüz optimum noktaya ulaşılammıştır. Bir bakıma denge sağlanamamıştır (Ertürk, 2009: 233).

2.2.3.Plott Yaklaşımı

Charles R. Plott tarafından yapılan bir çalışmada düzenleyici vergilerin önemi vurgulanıp, negatif dışsal ekonomilere karşı düzenleyici vergilerin kullanılması gerektiği görüşü dile getirilmiştir. Daha sonra Buchanan tarafından geometrik olarak ele alınan monopol ve tam rekabet piyasalarında refah kaybı ve kazancı ortaya konulmaya çalışılmıştır. Düzenleyici vergiler, kaynak dağılımında etkinliğin gerçekleştirilmesinde kullanılan vergilerdir. Negatif dışsal ekonomilerin olduğu söz konusu olduğu durumlarda dışsallığı oluşturan kişi ve firmalar için bu iktisadi faaliyet bir maliyet oluşturmazken, sosyal ortama maliyet yüklemektedir Burada kamu, negatif dışsallığa sebep olanlardan düzenleyici vergi alabilir. (Duran, 2010: 33).

2.3. Global Vergi Önerileri ve Uygulamaları

Global vergi önerileri yeni ortaya çıkmış öneriler değildir. M.Y.Keynes, A.Marshall ve J.Meade tarafından 20.yüzyılda dile getirilen global vergi önerileri 1970' li yıllarda yoğun olarak gündeme gelmiştir. J.Tobin küresel finansal istikrarsızlığa ve krize neden olan uluslararası finansal hareketlerin küresel düzeyde vergiye tabi tutulması gerektiğini vurgulamıştır (Duran,2010:34). Günümüzde birçoklarınca önerilen global vergilerin iki temel özelliği vardır. Bunlardan ilki fakir

ülkelerin ekonomik kalkınmaları için ek bir kaynak yaratmak ve diğeri ise, global kamu mallarının finansmanıdır. Dünyada ekolojik problemler başta olmak üzere diğ global sorunların çözümü içinde teklif edilen; atık ve emisyon azaltılmasına yönelik vergiler, geri kazanıma yönelik vergiler, doğal kaynakların korunmasına yönelik vergiler, vb. diğ vergiler gibi bir çok vergi söz konusudur. Global vergilerin amacı global olarak negatif dışsallık yayan malları vergileyerek global kamu mallarının uluslararası finansmanını sağlamaktır (Saruç,2009:113). Bunlar; karbon vergisi, kur vergisi ve havacılık vergisidir.

Son dönemlerde, kirlenme vergilerinin sadece kirlenmeyi önlemekle kalmayıp, aynı zamanda hem ekonomiye hem de çevreye olacak muhtemel faydaları artırarak, diğ mali yükümlülükleri azaltacağı üzerinde durulmaktadır(Bilginoğlu,1989:81). Bazı çevresel vergiler, örneğin çevresel koruma ajansı (EPA) ozon-delici materyallerle ilgili olarak bir ticari ruhsat sistemi uygulamasını başlattı. 1987 yılında Montreal protokolü ozon-delici materyaller üzerine bir sınırlama getirdi. ABD kongresi, tüm bunların sonucu olarak kloroflorokarbonun (CFCs) ve diğ ozon delici kimyasallar üzerine vergi salan bir kanunu onayladı. Bu vergi; yıllık olarak kloroflorokarbonun her paundu (= 450 gr) başına %0.45 dolar olarak artar (Çalışkan, 1999: 103). 1989 yılındaki bu kanun, hem sağlam bir vergi kaynağı olan ve hem de etkin bir biçimde kirlenmeyi hızlı bir şekilde kontrol altına alan bu alandaki bir vergileme örneğidir. Bu vergi, hızlı bir şekilde ozon delici kimyasalların üretiminin durgunlaşmasını, daha tehlikesiz alternatif üretimlerin teşvik edilmesini sağlarken, kamu gelirlerinde de birkaç milyar dolarlık bir gelir artışına sebep olmuştur. Kirleticiler yalıtımı ile ilgili düzenlemeler devam etmekle beraber ABD'deki kloroflorokarbon üretiminde dikkat çekici azalışın sınırlama getiren düzenlemelerden kaynaklanmayıp, salınan vergilerden dolayı ortaya çıktığı belirtilmektedir. 1990'daki Montreal protokolüne uyum ve değişim düzenlemeleri ile ozon-delici kimyasalların üretimini daha da zorlaştırmıştır (Çalışkan, 1999: 104). Kirlilik kontrolü için belirli yöntemleri zorla kabul ettirme yerine vergilerin kullanılması, piyasa güçlerinin ozon-delici kimyasalların kontrolünde endüstrinin maliyet-etkin yolları kullanarak tepki vermesi için bir teşvik sağlar.

Bir çevresel kalite göstergesi olan karbondioksit salınımı ile enerji tüketimi ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkileri araştıran çalışmalar; ele alınan zaman aralığı, ülke ya da ülke gruplarına göre çeşitlilik göstermektedir (Aytun, 2014: 351).Kirliliğin kontrolü için ABD dışındaki ülkelerden de gelen değişik görüşler mevcuttur. Bunlar Kuzey Avrupa ülkelerinde ve Hollanda'da bariz bir biçimde hayat bulmuştur. Bu görüşten olmak üzere, örneğin Hollanda'da su yollarına bırakılan endüstriyel atıklar üzerine fabrikaların sıvı atıklarındaki ağır metaller konsantrasyonuna ve biyolojik oksijen talebine göre parasal yükümlülüğünden etkilenen sanayilerin üçte ikisinden fazlası, atık sularını önemli ölçüde azaltma ve özel arıtma sistemleri geliştirmeye teşvik edilmiş olmaktadır. Bu türden yeşil vergiler İskandinav ülkelerinin hepsinde neredeyse görülmektedir. Bu yeni vergilerin bazıları, varolan vergilere bir ilave olarak yürürlüğe girmeyip kısmen varolanların yerini alma biçiminde uygulanmaya konulmaktadır. Örneğin 1991 yılında İsveç, toplam vergi tabanının % 1.9 kadar bir kısmını (2.4 milyar US dolar) sülfür dioxid ve karbon dioxid (CO₂) emisyonları üzerine kaydırmıştır. Sülfür dioxid üzerine salınan vergi hemen etkisini göstermiş, ilk yılda emisyon düşüşü %16 olarak gerçekleşmiştir. 1993 ve 1995'de Danimarka'da, birisi karbon dioxid (CO₂) emisyonu üzerine olmak üzere suların kullanımı, zirai mücadele ilaçları ve akülerle (kurşun-cıva) ilgili birtakım ekolojik vergi yasalarını kanunlaştırmıştır(Çalışkan, 1999: 102). Kirlilik kontrolüne yönelik bir başka piyasa-yanlısı görüş ise, 1993'te İsveç'te bir ton kömür başına, yaklaşık 75 US dolar eşdeğer net karbon dioxid (CO₂) emisyonu üzerine geniş tabanlı bir vergi konulmasıdır. Bu vergi sanayi kesimi için bazı indirimleri barındırmakla beraber artmaya devam etmektedir. Enerji vergileri, özellikle otomobil yakıtları üzerine konulanları, enerjinin etkinliğini ve diğ yakıt kaynaklarının geliştirilmesini teşvik etmeyi kolaylaştırırken bu vergiler, endüstriyel çıktılarının artmış olmasına rağmen, İsveç'teki karbon dioxid (CO₂) emisyonundaki % 25

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/8 Summer 2014

Yıllık azalışın kısmi olarak başlıca nedenidir. İsveç ve diğer ülkelerde geniş –tabanlı enerji vergileriyle ortaya çıkan etkinlik konusundaki gelişmeler, emisyon azaltımında ısrarla teklif edilen ABD'deki bazı uygulamalarda olduğu gibi, bireysel enerji tüketim süreçlerinin ve ürünlerinin sınırlı düzenlemelerle kontrol altına alınmasından daha etkin olduğunu ortaya koymaktadır (Çalışkan, 1999: 100). Çevre vergilerinin Türkiye'deki uygulamasının geçmişi pek eski değildir. Ancak, ülkemizde çevre vergisi adı altında uygulanan verginin gerçek anlamda, yani, fert ve işletmeleri çevreye duyarlı davranmaya ve çevrenin korunmasına yönlendiren ve çevrenin kirlenmesini önleyici etkilere sahip bir vergi olduğu söylenemez. Bu açıdan değerlendirildiğinde Türkiye'nin OECD ülkeleri içinde çevre vergilerinden en az yararlanan ülkelere birisi olduğu söylenebilir. Bununla birlikte, tam anlamı ile olmasa bile, çevresel amaçlara hizmet edebilen bazı vergilerin Türkiye'de uygulandığı söylenebilir (Özdemir, 2009: 28).

Global düzeyde değişik vergi uygulamaları göstermiştir ki, bu uğurda kararlaştıran, uygulanan yöntemler ve amaçları, kirliliğin azaltılması, ekonomik performans ve verginin artan oranlılığını olmuştur. Önerilen ve uygulanan ekolojik vergiler; ekonominin doğal kaynaklarının etkin kullanımına, teknolojik yeniliklere yön verecek, çevrenin korunmasına öncelik verecek biçimde olması istenmiştir. Kirlilik üzerine konulan vergiler (örneğin partiküller, karbon dioksit(CO₂), ozon oluşumunu önleyen biokimyasallar ve diğer zararlı maddeler). Bazı düzenlemelere ilave olarak ve diğerlerine bir alternatif olarak bu vergiler, hem sanayilere hem de kişilere kirlilik kontrolünün maliyet-etkin yollardan gerçekleştirilmesinde geniş bir yelpaze sunmaktadır (Çalışkan, 1999: 101). Firmaların ve bireylerin üretim ve tüketimleri sonucu çevreye verdikleri dışsal maliyetlerin devlet eliyle ilgililere aktarılması için çeitli yönlerden avantajlı bulunan çevre vergileri kullanılmalıdır. Bunlar, maliyet-düşürücü, esnek ve dinamik, gelir getirici, gelir dağılımını iyileştirici, dışsallıkları giderici, iyi üzerindeki vergi yükünü azaltıcı olmalıdır (Akar, 2012: 213). Artan oranlı vergi yapısı sürdürülerek vergi ödeyicilerine bir kısmı geri ödenmelidir. Gelir vergileri artan oranlı bir karakterdedir. Tüketim vergileri, gelir vergilerinden daha azalan oranlıdır. Çünkü ortalama vergi oranı tüketimdeki bir artışa bağlı olarak zorunlu olarak artmaz. Kirlilik üzerine salınan vergiler, bir çeşit tüketim vergisidir. Dolayısıyla enerji kullanımı üzerine salınan vergiler, özellikle azalan oranlı olma eğilimindedir. Zira düşük gelirli insanların enerji konusundaki harcamaları, zenginlerden daha yüksek düzeyde, bu gruptakiler gelirleriyle orantısız bir biçimde harcamaya eğilimlidir.

Vergi değişiminin, düzenli ve geçiş dönemini düşük maliyetle atlattırma yardımı edecek şekilde belli yıllara yaygın olarak yavaş ve tahmin edilebilir bir biçimde kademelendirilmelidir. Kademelendirilmenin önceden iyi bir biçimde duyurulması hem ekonomik birimleri kararlarında daha rasyonel olmaya itecek hem de kamu kesiminde doğabilecek vergi kayıplarının alternatifleri ortaya konularak giderilmesi imkânını yaratacaktır. Kirliliğin azalmasına bağlı olarak vergi tabanı küçüleceğinden vergiler, yavaş yavaş ve artan bir biçimde zamana yayılarak vergi geliri kaybını telafi etmek için yeni şartlara uyarlanabilmesini sağlayacaktır. Örnek olarak, yıllık artışın önceden bilindiği ABD'de ozon delici kimyasallar vergisi ve Alman benzin nakliyatı vergileri, on yıllık bir safhada alınacak, iş çevrelerine planlarını yapabilmek konusunda yeterli zamanı verecektir (Çalışkan, 1999: 101).

Vergi gelirlerinin küçük bir bölümü, halk, çalışanlar ve vergilerle ağır şekilde etkilenen kirlilik-yoğun sanayiler için geçiş dönemi yardımı sağlamak ve çevreye zararsız teknolojilerin desteklenmesini sağlamak için kullanılmalıdır. Vergi değişimi ile çalışanların bazıları, çalıştıkları sektörlerin çevreye daha duyarlı hale gelmesi için, kullandıkları yeni teknolojiler yüzünden işlerini kaybedeceklerdir (Çalışkan, 1999: 101). Kirlitici sanayilerin ağırlıkta bulunduğu ülkeler bu durumdan daha fazla etkileneceklerdir. Bu nedenle geçiş döneminin daha az sancılı olması için, yeni mesleki eğitim ve iş imkânları oluşturulabilmesine imkân verecek olan, çevreye zararsız sanayilerde yeni iş imkânlarının geliştirilmesi için, bu alanlarda kamunun yardımı gerekmektedir.

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/8 Summer 2014

Böylece çevreye daha az zararlı meslekler ortaya çıkabilecektir. Aynı zamanda daha temiz bir ekonomiye geçişi de hızlandıracaktır.

2.3.1.Karbon Vergisi

CO² Salınımını azaltmak amacıyla tüketilen fosil yakıtın karbon içeriğine bağlı olarak alınan bir emisyon vergisidir. Emisyon vergileri, salınan sera gazı emisyonu birimine göre ödenen vergidir. Bu vergi 1992 yılında Rio Çevre ve Kalkınma Deklarasyonunun da benimsenen “kirleten öder” prensibi adı altında sınıflandırılmaktadır. En önemli insan yapımı sera gazı karbondioksittir. Bu yüzden sera gazlarının yayılmasının önlenmesi maksadıyla caydırıcı tedbirlere başvurulmak istenmiştir. Bu gazın kullanımının önüne geçmek maksadıyla, maliyeciler de önleyici etkileri olabilecek caydırıcı vergi düzenlemelerine başvurulması gerektiğini dile getirmişlerdir. Maliyecilerin karbon kullanımının vergilendirilmesi önerisi, fosil yakıt üzerinden, yakılma sırasında üretilen karbondioksit miktarıyla oransal olarak alınan karbon vergisi, firmaları ve tüketicileri fosil yakıt kullanımlarını azaltmaya ve doğal gaz gibi karbon yoğunluğu daha düşük yakıtları kullanmaya doğru yönlendirmektedir (Duran,2010:35).

Karbon vergisi uygulanması fikri 1970’li yıllarda İngiltere’de tartışılmaya başlanmış olmasına karşılık, dünyada ilk kez 1990’lı yıllarda İskandinav ülkesi olan Finlandiya’da hayata geçebilmiş ve bunu 1991 yılında diğer ülkeler İsveç ve Norveç takip etmiştir. Daha sonra ise diğer Avrupa ülkeleri olan Hollanda ve Danimarka, karbon vergisi uygulaması getirmişlerdir. Karbon vergisinin hayata geçirilmesinde en önemli etken piyasa temelli bir vergi olmasıdır. Özel ekonomi işleyişi içerisinde fiyat mekanizması yoluyla karbondioksit salınımına neden olan fosil yakıtlarının kullanım maliyetlerinin artırılması suretiyle daha az fosil yakıt kullanımının gerçekleştirilmek istenmesi ve bu yolla yeni daha temiz bir enerji kaynağına yöneltmeyi teşvik etmektedir (Duran,2010:36).

2.4.2. Havacılık Vergisi

Uçuş faaliyetleri nedeniyle atmosfere bırakılan hidrokarbonlar, nitratlar ve benzeri kirleticiler atmosfer üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. Yakıtların yol açtığı emisyonu azaltmak ve gelir elde etmeyi amaçlayan bu vergi için üç ayrı konu ileri sürülmüştür. Alınacak verginin konusu uçak yakıtı, yolcu bileti, veya yük olarak alınması gerektiği görüşü kabul edilmiştir. Havacılık alanının uzun yıllardan itibaren teşvik edilmesi nedeniyle havacılık sektörü her türlü vergiden muaf tutulmuştur. Teşvikler içerisinde en önemli kalemi ise havacılık sektörünün kullandığı yakıtlar üzerinden tüketim vergilerinin alınmamasıdır. Yakıtların sebep olduğu olumsuz dışsallıkları azaltmak için sınır aşan ulaşım faaliyetlerinin global yakıt vergisine tabi tutulmasıdır. Havacılık sektörünün son elli yılda gerek teknolojik ilerlemeden gerekse bu sektörün uzunca süredir teşvik görüyor olmasının da tabi bir sonucu olarak herkes için bir uygun bir fiyat yapısına kavuşmuştur. Bu durum hava taşımacılığına olan talebi artırmıştır. Uçak yakıtlarının atmosfer üzerinde ciddi etkilere neden olması uçak yakıtlarının vergilendirilmesini gerektirmektedir. Tüm dünyada global ısınmaya yol açan emisyonun %3’ünü oluşturan havacılık sektörünün 2015 yılında bu salınımı üç katına çıkaracağı beklenmektedir (Duran,2010:37). Havacılık sektöründe Alman hükümeti 2011 tarihinden geçerli olmak üzere uçak biletlerine çevre vergisi uygulaması getirmiştir. Ekolojik hava trafiği vergisi denilen bu uygulama uçak ile seyahat edilen yolculara Avrupada’ki uçuşlara 8 Euro, Asya ve Afrika’daki uçuşlara 25 Euro ek maliyet uygulamaktadır. Uçak yakıtlarının ekolojik amaçlı vergilendirilmesinin kısa vadede uygulanmasının zorluğu gözükmemektedir. Zira bu vergiye tepki gösteren büyük hava yolu şirketlerinin kuvvetli baskısı ve muhalefeti söz konusudur.

2.1.3. Tobin Vergisi

Tobin vergisi, herhangi bir paranın başka bir para birimine dönüştürülmesi işlemleri üzerine oldukça düşük oranda bir vergi uygulamasıdır. Verginin konusu döviz işlemleridir. Bir ülkede yapılacak tüm döviz işlemleri üzerinden aynı oranda vergi alınmasıdır. Verginin tam ve etkin bir biçimde uygulanabilmesi için bütün dünya ülkelerince kabul edilmesi gerekmektedir. Bu verginin çevre ile ilişkisi ise bütün dünya ülkelerinin elde ettiği gelirleri küresel öncelikli sorunların (küresel ısınma, işsizlik vb konularda) çözümü için kullanmasıdır (Yıldırım,2002:85).

3. Vergileme Ve Çevresel Vergi Araçları

Çevre sorunlarını ve çevre kirliliğini önlemeye yönelik, bilinen en eski ve en çok araçların başında vergiler ve bu alanda getirilen çevre vergileri gelmektedir. Çevre vergileri, çevreyle ilintili matrahlar üzerinden alınan “zorunlu” ve “karşılıksız” ödemeler ve az ya da çok sunulan hizmetin “karşılığı” olarak alınan bir takım harç ve resimlerin toplamını ifade eder (Çetinkaya, 2011, 98). Bu aracın ağırlıklı olarak kullanıldığı yıllar genellikle 1980’li yıllar olarak gözüktse de, bu konuda temeller 1920’li yıllarda atılmıştır (Kovancılar, 1998: 341). Bu konuda Arthur Pigou, çevresel zarar temelindeki sosyal ve özel maliyet arası farkın kapatılmasında bir yol olarak vergilerin kullanılabileceğinden söz etmiştir (Budak, 2000: 61).

Pigou’nun bu konuda düşündüğü; özel marjinal maliyetleri, üretimin sosyal marjinal maliyetine denk düşürecek biçimde, üretim sonucu ortaya çıkacak olan kirletici atıklar üzerine vergiler koymaktır. Bu şekilde konulacak uygulanacak olan vergileri, üretimde bulunan birimler içselleştirecekleri için, çevreye daha duyarlı olmalarını sağlayarak, çevreyi daha az kirletmeye yönelik bir faaliyete zorlayacaktır. Firmaların daha az kirletmeye yöneltebilecek olan bu tür Pigou tarafından getirilmeye çalışan vergiler içerisinde, kirliliği azaltma ve önlemede firmaları kirliliği önlemek için, kirliliği azaltma ve önleme tesisleri de kurmayı teşvik etmeyi de içermektedir. Pigou’ya getirilen eleştirilere rağmen, Pigou vergisinin optimal kaynak dağılımı için gerekli olduğuna inanılmaktadır. Pigou’nun vergi-sübvansiyon programlarına optimal kaynak tahsisisi için ihtiyaç bulunmaktadır. Bir vergi, gerekli emisyon indiriminin kirleten firmalar arasında otomatik olarak etkin tahsisini sağlar. Böylece, gerçek karmaşık dünyada optimal bir kaynak tahsisini üretmeyecek olsalar bile, dışsallıkları kontrol etmek adına vergi ve sübvansiyonların kullanımı için ikna edici bir durum söz konusu olabilir (Kargı, Yüksel, 2010:186)

Yalnız bu tür tedbirlerin uygulanmasında öne çıkacak olan husus ise, eğer firmaların kirliliği önlemek için girişecekleri teşebbüslerin maliyeti, Pigou tarafından önerilen vergilerin altında kalırsa ancak etkin olabilecektir. Yoksa bu tür faaliyetlerin ödenecek olan kirlilik vergilerinin üzerinde olması, firmaları kirliliği önleme konusunda alıkoyacak ve bunun sonucu olarak çevre sorunları artarak büyüyecektir. Pigou tarafından öne sürülen bu vergileme, bir firmanın gönüllü olarak ödeyebileceği bir marjinal kirlilik azaltım maliyetini ifade etmektedir. Uygun bir şekilde düzenlendiği ve tatbik edilebildiği ölçüde, belli bir oranda kirlilik azaltımını, standartlar vb.gibi konulardan daha etkili ve düşük maliyetle gerçekleştirmesine imkân verecektir. Kirliliği kontrol ve önlemede uygulanabilecek vergiler ise şu şekilde düzenlenebilir (Kovancılar, 1998: 342).

3.1. Emisyon Vergileri

Bu vergi aracıyla belli bir atık kaynağının emisyonlarının kontrol edilmesi amacı hedeflenmektedir. Bu aracın uygulanması ise, emisyonların her birim başına belli oranda bir vergi koyulması ile gerçekleştirilmektedir (Tekeli,Hotunoğlu,2007:121). Burada getirilmek istenen vergi ile kirleticilere kısmen serbesti tanınmaktadır. Yapılmak istenen her bir artan birim için, artan oranda emisyon vergi getirilmesidir. Burada ortaya çıkan durum ve seçim hakkı yalnızca kirleticilere bırakılmaktadır. Üretimlerine devam edip etmemeleri bir oranda birim kirlilik

maliyetine endekslenmektedir (Kempert,Schneider,2009:116). Ölçülenmiş bir emisyon düzeyinin birimi üzerine konan böyle bir verginin, Pigou'nun dışsallıkların düzeltilmesine yönelik teklif ettiği vergi ile bir benzerlik ve uyum içerisindedir. Kirlletici atığın ölçülenmiş miktarı ile doğrudan ilişkili olan bu vergi ödemeleri önemli bir piyasa-bazlı çevresel araç durumundadır (Oberndorfer, Renning,Şahin,2006:34). Yalnız bu verginin en uygun ve etkin olarak kullanılabilecek olan alanları, artan takip ve uygulama maliyetleri sebebiyle yalnızca sabit kirlilik alanlarında uygulanabileceğidir.

3.2. Ürün Vergileri

Bir önceki vergilerin uygulanmasındaki maliyet ve zorluklar göz önüne alındığında, ürün vergileri emisyon vergileri yerine uygulanabilecek bir karaktere bürünmektedir. Ürün vergilerinin uygulanması ise, ürünlerin içerdiği zararlı birimleri dikkate alan bir biçimde, yani zararlı maddeler üzerinden toplanabilecektir. Yalnız burada bu ürünlerin kullanılmasını azaltmak için bir amaç varsa, burada uygulanacak vergi şekli ürün başına olacaktır. Ürün vergileri daha ziyade, ara malları, hammaddeler yahut nihai ürünler üzerine salınmak suretiyle gerçekleştirilebilir. Yalnız bu tür vergilerin nihai ürün üzerine uygulanması daha ziyade, tüketim vergileri veya son-ürün vergileri olarak isimlendirilmektedir. Kirlilik ile tüketici talebi arasında çok yakın bir ilişkinin olması durumunda bu tür tüketim vergileri daha uygun ve etkili olarak uygulanabilme şansı bulacaktır. Hammaddelere (örneğin, elektrik üretmek için, kullanılan kömür) ya da ara ürünlere uygulandığın da bu tür vergiler, girdi vergileri olarak bilinmektedir (Çalışkan,1999: 102).

3.3. Vergi Farklılaştırılması

Çevre sorunlarını önlemede ve çevre kirliliğini önlemede uygulanabilecek başka bir yöntem ise vergi farklılaştırmasına gitmektir. Çevre kirliliğini azaltma ve önlemede, tüketim vergileri, satış vergileri veya katma değer vergisi gibi dolaylı vergilerin oranlarında değişimler yapmak suretiyle gerçekleştirilebilir. Üretim veya tüketim aşamasında çevreye kirlilik olarak yansıyan ve her iki süreçte de kirlilik olarak beliren mallar ve hizmetlere çok yüksek oranda vergiler getirilmek suretiyle bunların önüne geçilebilmektedir (Alpar,1995:325). Çevreye duyarlı bir biçimde üretim ve tüketimde bulunan ekonomik birimleri bu alanda kalıcı olmaya özendirici vergi uygulamaları içerisinde bulunmaya itmek gerekmektedir. Bunun için çevreye zarar vermeyen ve olumlu dışsallıklar üreten birimleri teşvik eder tarzda vergi indirimleri sağlanabilmektedir.

3.4. Vergi İndirimleri

Çevre sorunlarını önlemede, vergilerin etkin bir biçimde kullanılabilmesi imkânı vardır. Kirliliğin azaltılmasına yönelik olmak üzere birçok tedbir vardır. Bunlar, vergilerin azaltılıp veya artırılması suretiyle olabileceği gibi, başka tür vergi araçları ile de kirliliği önlemede ve kirliliğe karşı başarı ile mücadelede etme yolları söz konusudur (Çalışkan,1999:103). Örneğin, burada doğrudan vergi indirimi veya azaltımına gitmek yerine, özellikle çevreye karşı hassas olan ve olumlu dışsallık üretmeye çalışan ekonomik birimleri teşvik etmek için başka metotlar geliştirilir. Bunlar; ekonomik birimleri bu tür faaliyetlerinde cesaretlendirecek olan, sahip oldukları veya satın aldıkları herhangi bir teçhizatın maliyetini azaltmaya yönelik, hızlandırılmış amortisman uygulamasına imkân vermek şeklinde veya başka biçimdeki teşvik ve destekler olabilmektedir. Çevreye duyarlı üretim ve tüketim faaliyetinde bulunan birimleri teşvik edici ve onların bu hususta araştırma ve geliştirme projelerini destekleyici imkânlar sunulmaktadır (Pittel, Rübbecke, 2005: 369-383).

3.5. Kullanıcı Vergisi

Bu tür vergiler, genellikle ortaya çıkan kirliliğin ortadan kaldırılmasına yönelik olarak girilen faaliyetleri için, kirliliği ortadan kaldırmak için kamusal düzeltim ve onarım için yapılan

doğrudan ödemelerdir (Uzgören,Yücel,1999:99). Bunlar genellikle yerel yönetim bazında yani belediyeler düzeyinde, katı atıklar ve atık su boşaltımıyla ilgili hizmet alanlarında çoğu kere kullanılmaktadır. Bu araç vasıtasıyla gerçekleştirilen hizmetlerin kalite iyileşmelerine, su ve toprak gibi tabii kaynakların kirletilmesinin önüne geçilebilmesi nedeni ile, faydalanma harçları çevresel vergi araçları arasında değerlendirilmektedir (Eti,2001:58) Ayrıca maliyet azaltıcı yapısından dolayı, kirletenler öder prensibine denk düşmektedir. Yalnız bu prensibin her halükarda geçerli olduğunu söylemek doğru ve gerçekçi değildir. Zira kirleten öder prensibi önü alınamayacak ve kolaylıkla yeniden temizlenmeyecek ve çevre için öldürücü sonuçlara neden olacağı, tıpkı civa ve zehirli atıkların yer altı sularına karışmasına izin vermek gibi, söz konusu olamaz (Karaer,1991:393).

Çevresel vergiler ve bilhassa Pigou'nun önerdiği vergiler, belli bir kirlilik azaltımını sağlamada daha düşük bir maliyet metodu sunmaktadır. Bunlar, ekonomik birimleri maliyetlerini en aza indirmeye yöneltecek davranışlar olmaktadır. Ekonomik birimler bu hususu gerçekleştirmek için aldıkları sinyalleri bu doğrultuda en verimli bir biçimde değerlendirmeye itecek olan maliyetleri azaltmaya yönelik teşviklerdir. Azaltım maliyetleri Pigouven verginin altında olan firmalar için kirliliği azaltmak daha akılcı olduğundan, bu tür vergiler firmaları bu yönde teknolojiler geliştirmeye teşvik edecektir (Çalışkan,1999:102). Bu vergi yaklaşımının özü, bunların nasıl yapılacağını kararlaştıran bir merkezi otoriteye sahip olmaktan ziyade, kirletenlere, emisyonlarını azaltmak için teşvik oluşturmaktır. Vergi araçları doğrudan kendi kendine düzenleyici konumundadırlar. Bu araçların, diğer bu konuda kullanılabilecek olan standartlar vb. gibi araçlardan daha esnek oldukları söylenebilir (Kovancılar, 1998: 344).

Çevresel vergilerin diğer önemli bir yanı ve avantajı ise, gelir potansiyeli olma özelliğidir. Vergiler, diğer birçok araçla gerçekleştirilemeyecek olan, kamu gelirlerini artırıcı özelliklere de sahiptir. Bu tür vergilerle artırılan kamu gelirleri, hükümetlere, kamu açıklarını azaltma, kamusal hizmetlerin finansmanını sağlama, vb geniş konularda kullanım imkânı vermektedir (Çalışkan,1999: 104).

Çevresel bir verginin, çevresel bir zararda etkin bir azaltıma yönelik etkinliği, verginin hedeflenen ve önlenmeye çalışılan çevresel zararlar arasındaki bağın iyi sağlanmış ve irtibatlandırılmış olmasını gerektirir (Uzgören,Yücel,1999:99). Bu durum özellikle emisyon vergisi vb konuda bu irtibat doğrudan sağlanır. Yalnız ürün vergisi gibi durumlarda bu bağ dolaylı olacak, verginin tasarlanması ile sonuçlarının tahmini çok karmaşık bir durum arz etmektedir. Ayrıca çevresel bir verginin etkin olarak kullanılabilmesi için, kirletenlere bu vergiyi tatbik etmek suretiyle, ne tür bir mesaj verilmek isteniyorsa, bu mesajın doğru olarak iletilmesi gerekecektir. Vergilerin, kirleticiler üzerinde halen sebep oldukları kirliliğin maliyeti ve biçimi konusunda da aydınlatıcı yanının ve özelliğinin olması gerekmektedir (Çalışkan,1999: 104).

Vergilerin etkin olarak kullanılmasında onların adalet ilkelerine riayet etmeleri hususu da önemli olmaktadır. Çevresel vergiler, kirlilik kaynakları üzerine ek bir yük getirmekte, daha düşük emisyon düzeylerine neden olabilmekte ve vergi gelirleri sonradan yeniden dağıtımda kullanılabilir. Çevresel iyileşmeden bir fayda sağlayanların ekolojik vergiler nedeniyle artan maliyetlerle yüz yüze geleceği garanti değildir, ama çevresel zarardan özel bir şekilde fayda sağlayanların vergi ile karşı karşıya gelecekleri mutlaklıdır (Enderns,2008:350-382). Ahlaki açıdan bakıldığında, çevresel vergiler, "kirleten öder" kuralı ile aynı çizgide olduğu ve kirleticiye sebep olduğu zarardan doğrudan sorumlu tuttuğu için, uygun bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.

Vergisel araçların, kirliliği önlemede bu avantajlara sahip olmasına karşılık, uygulama sorunları ortaya çıkmaktadır. Vergi sistemi vergi konusunda tam ve doğru bir bilgiyi gerektirir. Örneğin emisyonlar vergilenecekse, her bir kaynaktan gelen kümülatif emisyonlar hakkında vergi otoritesi doğru bir bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla makul maliyet sınırları içerisinde

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/8 Summer 2014

bunların ölçümlenebilir olması gerekmektedir (Imga, 2009:86). Bu bilginin sağlanması çok karmaşık, maliyetli ve zordur. Konuya kirletenler açısından bakıldığında zaman, ödeyecekleri vergileri azaltmak için yasal veya yasa dışı davranışa yönelebileceklerdir. Şayet vergileme sağlıklı olarak teknik imkanlardan yoksun olarak gerçekleştirilmekteyse, kirletenler bu durumda sıklıkla vergilere itiraz ederek istenen ve beklenen gelişme elde edilemeyecektir (Çalışkan,1999: 102).

Kirleten sanayiye yeni firmaların girmesi ve mevcutların sanayiden ayrılması durumunda ise, kirliliğin optimum düzeye çekilebilmesi ve tutulabilmesi için, Pigouven verginin düzeyinde bir düzeltim ve ayar yapmayı gerektirecektir. Bu yönden bakıldığında zaman, diğer bazı araçlar (örneğin permi sistemi) kadar esnek oldukları söylenemez. Belli bir düzeyde vergi konulduğunda kirlilik kaynaklarının vergi araçlarına cevaplarının ne olacağı ve toplam emisyonlarda ne kadarlık bir azalmanın gerçekleşeceğinin öngörülebilmesi sonucu bu yaklaşımın bir dezavantajı olarak belirmesini sağlamaktadır (Çalışkan,1999:105). Kirletici firmaların marjinal azaltım maliyetleri fonksiyonlarının ne şekilde olduğu kesin olarak bilinemediği için, vergi oranının yüksekliğinin tespiti güçtür. Çevresel vergi araçları, bir merkezi kamu otoritesinin vergi oranının veya düzenlemeyi belirlemesini, her kirleticinin performansının gözlenmesini, kontrolünü ve daha sonra da vergi tahsilatı yapılmasını gerektirir (Buchholz,2003:89). Bu temelde kirleticiler ve kamu otoriteleri arasında muhalif bir ilişki ve bunun getireceği olası etkinsizlikler, bu tür politika aracının diğer bir yönünü oluşturmaktadır.

4. Sonuç

Çevre sorunlarının önlenmesinde diğer araçlarla birlikte, vergi politikaları yoluyla önlemler alınabilir. Yalnız bu önlemler doğrudan kirliliği önlemeye yönelik olmaktan ziyade, onları dolaylı olarak etkilemeye yöneliktir. Zaten çevre konusu tüm ülkelerin temel yasalarında yer almaktadır. Çevre politikalarının temel amacı çevreyi koruyarak gelecek kuşaklara daha yaşanır temiz bir çevre bırakmaktır. Çevre korumaya yönelik politika araçları içerisinde en önemli yöntem, çevreye zarar veren ürün ve teknolojiler üzerine ilave vergi koymaktır. Bu yolla yatırımcıların çevreye karşı daha duyarlı ürün ve teknolojilere yönelmesi sağlanabilir. Çevre korumada ekonomik ve önemli bir araçta ekolojik vergilerdir. Ekolojik vergiler yoluyla çevreye zararlı ve çevre konusunda duyarsız usul ve yöntemle faaliyette bulunan kesimlere ilave vergiler getirmek ve bunların alternatifi olan çevreye duyarlı ve çevreye daha az zararlı faaliyette bulunan kesimleri ise, uygulanacak daha az vergi politikası yoluyla teşvik edici bir tarzda vergilendirmektir.

Çevre ve insanı uyumlaştıracak olan birçok vergi politikası ve teknikleri uygulamak mümkündür. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, çevreyi korumaya yönelik önlemler alırken, bu önlemlerden çevrenin en önemli bir ögesi olan ve onu doğrudan etkileyip değiştirebilecek olan insanı da bu önlemlerin içerisinde düşünmekte yarar vardır. İnsanı, “iş mi, yoksa çevre katliamı mı” ikilemi şeklinde seçim yapmaya zorlamayacak türden politikalara ihtiyaç bulunmaktadır. Çevreyi korumaya yönelik politikaların belirlenmesi, kararlaştırılması ve uygulanabilmesinde “Avrupa Birliği Yerellik Şartı”nın da bir gereği olarak günümüzde yerel yönetimlere bu konuda daha fazla hak ve fırsat vermek gerekmektedir.

Çoğu kere merkezden kararlaştırılıp uygulanmaya çalışılan makro politikalar, çevre konusunda yeterli miktarda duyarlı olamamaktadır. Yerel bazda duyarlılık daha fazla öne çıkabilmektedir. Çevre değerlerini korumak maksadıyla ortaya çıkarılan projeler, maliyet-etkinlik kavramından uzaklaşılmasına ve bizim gibi ülkelerde zaten yetersiz bir düzeyde olan istihdamın, bu durumdan olumsuz olarak etkilenmesine yol açmaktadır. Günümüzde artık gelişmiş ülkelerde artan çevre vergisi ve bu yönde gelişen bilinç nedeniyle oralarda üretim imkânı bulamayan girişimler, iktisaden gelişmemiş ülkelerde bu tür faaliyetlerine devam etmek istemektedirler. Bu tür ülkeler de iktisadi açıdan kalkınmalarını sağlayabilmek için, dış yatırıma ihtiyaç duymaktadır. Bu yüzden ülkeye gelen yabancı sermaye ve yatırımın çevreye duyarlı olması konusunda daha fazla

hassasiyet gösterilememektedir. Gelişmekte olan ülkelerde çevreyi korumak için geliştirilecek olan politikalar içerisinde vergi politikalarına başvurmak teorik olarak güç olacaktır. Zira gelişmekte olan ülkelerin genellikle ülkeye yabancı yatırım olarak gelen, çevreye karşı duyarlı olmayan ve hatta çevreye son derece zararlı olan yatırımlarından vazgeçirebilecek bir biçimde vergi uygulanmasına girişmesi beklenemez. Yalnız artık zararları belli bir ülke ile sınırlandıramayacak olan küresel kamusal mallar için küresel bazda işbirliği zorunlu olmaktadır. Çevre konusu genellikle gelişmiş ülkelerde öncelikle duyarlı olunan bir konu haline gelmiştir. Küresel kirliliğin önlenmesinde gerekli ve ele alınacak önlemler içerisinde elbette bazı çevre vergilerinin olması bir zorunluluktur. Uluslararası düzeyde çevre vergilerinden en fazla etkilenen sanayilerin uluslararası rekabet gücüne bu vergilerin etkileri belirtilmemiştir. Bu tür çevre vergilerinden etkilenecek olan ülkelerde, rekabetin korunabilmesi için uluslararası işbirliği gerekmektedir. ABD ve Avrupa Birliği ülkelerinde duyarlılık nedeniyle benzer önlemler alınmasına yol açacak ve bu durum, ekolojik vergilerin kullanımına doğru daha geniş bir uluslararası akımı ortaya çıkaracaktır.

Çevreyle mücadele edebilmek, henüz daha gelişmesini tamamlayamayan ülke halkları için yeni ve henüz üzerinde netlik bulunmayan bir kavram durumundadır. Bu yüzden çevreyi koruyucu düzenlemeleri alabilmek için bu konuda, politika uygulayıcıları üzerinde bir kamuoyu baskısı olması gerekmektedir. Çevreyi korumak bakımından çıkarılan kanunlar ve bu hususta getirilen vergi uygulamaları elbette etkili olacaktır. Ama en az onun kadar önemli bir başka düzenleyici ve koruyucu etki de, tek tek insanların ve toplumun çevreye karşı beslediği sevgi ve hassasiyette bu konuyu benimsemede önemli olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKAR, Hakan,(2012), Ekonomik Büyüme ve Çevresel Vergilerin Emisyon Miktarına Etkileri Tarih Kültür ve Sanat Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı Aralık 2012 (Tüketim Toplumu ve Çevre) Karabük Üniversitesi, s.211-246
- ALPAR, İstiklal (1995), “Ekonomi Ve Çevre Politikalarının Entegrasyonu”, Yeni Türkiye Çevre 5 Özel Sayısı, Temmuz- Ağustos, s.325-339.
- AYTUN, Cengiz (2014), Gelişen Ekonomilerde Karbondioksit Emisyonu, Ekonomik Büyüme ve Eğitim Arasındaki İlişki: Panel Veri Analizi, *TURKISH STUDIES* - The Journal of Academic Social Science Studies, The Journal of Academic Social Science Studies International Journal of Social Science Number: 27, Autumn I 2014, www.turkishstudies.net, Doi number:<http://dx.doi.org/10.9761/JASSS2442> *Turkish Studies*, p. 349-362.
- BAYKAL Hülya, BAYKAL Tan, (2008), Küreselleşen Dünya’da Çevre Sorunları, Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 2008,Cilt 5, Sayı:9 s.1-17.
- BİLGİNOĞLU, M. Ali,(1989),“Ekonomik Büyüme, Enerji Ve Çevre İlişkisi”, E.Ü. İ.İ.B.F. Dergisi, Sayı: 8, Şubat.s. 79-90.
- BUCHHOLZ, W.(2003), Internationaler UMWELTSCHUTZ als globales öffentliches Gut, in: finanzpolitik und umwelt, Duncker-Humblot, Berlin,73-149.
- BUDAK Sevim, (2000), Avrupa Birliği Ve Çevre Politikası, Büke Yayınları, 1.Basım, İstanbul, S.61.
- ÇALIŞKAN Abdulkerim (1999), Ekolojik Vergi Reformu, Maliye Dergisi, Eylül- Aralık,Sayı:13.

- ÇETİNKAYA Ali, (2012), AB Üyesi Ülkelerde Çevre Vergis Reformları ve Türkiye'deki Durumun Değerlendirilmesi, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt 11, Sayı 2, s.101.
- ÇOKGEZEN Jale, (2007), "Avrupa Birliği Çevre Politikası Ve Türkiye" Marmara Üni. İİBF Dergisi Cilt XXIII 2007-2, S. 100.
- DURAN Ozan, (2010), Çevre Politikaları Ve Vergilendirme: Ekolojik Vergi Reformu, GOP Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2010, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Tokat
- ENDERNS Alfred (2008), Ein unmöglichkeitstheorem für die Klimapolitik? Perspektiven der Wirtschaftspolitik 2008:9 (3), s.350-382.
- ERTÜRK Hasan, (2009), Çevre bilimleri, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa
- ETİ, Koray, (2001), "Sürdürülebilir Kalkınma, Enerji Ve Çevre İlişkisi", İstanbul Sanayi Odası Dergisi, Şubat, s.58-67.
- İMGA Orçun, (2009), Çevre Sorunlarının Çözümüne Yönelik Bir Politika Arayışı: Murray Bookchin ve Sosyal Ekoloji, Alternatif Politika, Nisan 2009, Cilt 1. Sayı 1, s.75-90
- JAMALİ Tarık, (2007), Ekolojik Vergiler, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2007, s.120.
- KARAER Tacettin (1991), Çevre Sorunlarına Çözüm Arayışları, Türk İdare Dergisi, Yıl; 63, Aralık 1991, Sayı :393.
- KARGI Veli, YÜKSEL Cihan, (2010), Çevresel Dışsallıklarda Kamu Ekonomisi Çözümleri Maliye Dergisi, Sayı 159, Temmuz-Aralık 2010 s.183-202.
- KEMPERT Claudia, SCHNEIDER Friedrich, (2009), Der Emissionshandel in Deutschland und Österreich- ein wirksames Instrument des Klimaschutzes?, Perspektiven der Wirtschaftspolitik 10(1), Blackwell Publishing Ltd Oxford, s.92-122.
- KOVANCILAR Birol (1998), Çevre Kirliliğini Önlemede Alternatif Araçlar Ve Etkinliklerinin Değerlendirilmesi, Yönetim Ve Ekonomi, Sayı :4.
- OBERNDORFER Ulrich, RENNİNG Klaus, ŞAHİN Bedia (2006), The Impact Of The European Emissioness and Employment in Europa Center, Center for European Economic Research Mannheim, May, S. 1-57.
- ÖZ Ersan, BUYRUKOĞLU Selçuk, (2012), Negatif Dışsallıkların Önlenmesinde Çevresel Vergiler: Türkiye ve OECD Ülkeleri Karşılaştırması, TİSK Akademi, 2012, Sayı, 14, s.7.
- ÖZDEMİR, Biltekin, (2009), Küresel Kirlenme Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme ve Çevre Vergileri, Maliye Dergisi, Ocak-Haziran 2009, Sayı 156, s.1-37.
- PITTEL, K. und RÜBBELKE, D.T.G (2005), Internationale Klimaschutzverhandlungen und sekundäre der Klimapolitik, Perspektiven Der Wirtschaftspolitik, 6, 369-383
- SARUÇ, N.T., (2009), "Global Çevre Vergilerinin Kalkınma Amaçlı Uygulanabilirliği", T.C. Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Daire Başkanlığı Yayın No:2009/113, Ankara.
- SCHRAMM Klaus, (2001), **Ökosteuer-viel Lärm um nichts** Anmerkung (24.12.2001): <http://www.netzwerk-regenbogen.de/oekosteuer.html> (12.03:2009)
- TEKELİ, R. ve HOTUNOĞLU, H. (2007), "Karbon Vergisinin Ekonomik Analizi Ve Etkileri: Karbon Vergisinin Emisyon Azaltıcı Etkisi Var Mı?", Sosyo Ekonomi, Temmuz 2007, S.121.

-
- TOPRAK Zerrin, (2003), Çevre Yönetimi Ve Politikası, İzmir, Anadolu Matbaacılık.
- UZGÖREN Ergin, YÜCEL Önder, (1999), Çevre Sorunlarını Bağlamında Dışsal Ekonomiler ve Ekonomik Etkilerinin Analizi, Dumlupınar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, Kasım Sayı : 3, s.99-117.
- YAYLI Hasan, ÇELİK Vasfiye, (2011) , Çevre Sorunlarının Çözümü İçin Radikal Bir Öneri:Derin Ekoloji ,Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 26 / 2011, s.369-377.
- YILDIRIM,N.(2002), Finans Piyasalarının Yeniden Düzenlenmesi:Tobin Vergisi, Banka VeEkonomik Yorumlar Dergisi, Sayı:37.
- Was bringt die ökosteuer–weniger kraftstoffverbrauch oder mehr tanktourismus? umweltbundesamtoktober2005Dessau<http://www.umweltdaten.de/verkehr/downloads/oeko-steuer.pdf> (14.03.2009).
- Neuer Ärger um Ökosteuer, Schlagzeilen, Manager-Magezin de,01.01.2001<http://www.managermagazin.de/unternehmen/artikel/0,2828,110228,00.html> (18.3.2009).

Turkish Studies

International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 9/ 8 Summer 2014

